

**KENTSEL MINTIKA VE KAPANMA SAHALARINDA GÖZETİM:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ¹**

Arař. Gör. Sertan BAKAR²

ÖZET

Gözetim, günümüz modern toplum yaşamının vazgeçilmez bir unsurudur. Bir bütün olarak düşündüğümüzde; kentler, genel olarak devletin gözetimi kapsamında yer almaktadır. Kent içindeki mekansal bütünlükler olarak ifade edebileceğimiz kentsel mntıklar ve kapanma sahaları ise ilgili iktidarların gözetimi altındadır. Gözetimin genel niteliklerinin anlaşılabilmesi açısından, farklı işlevlere sahip kentsel mntika ve kapanma sahalarına odaklanılması gerekmektedir. Bu bakımdan işlevsel farklılıkları doğrultusunda, üniversite yerleşkeleri, güvenli kapalı siteler, fabrikalar ve alışveriş merkezleri uygun örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, kapanma sahalarındaki gözetimin beraberinde getirdiği bazı kavramlar, bu örnekler üzerinden genel olarak belirlenebilmektedir. Bu çalışmada Eskişehir’de bulunan Anadolu Üniversitesi yerleşkesi, Yenişehir Konakları, Türasaş ve Espark AVM örnekleri üzerinden kentsel mntika ve kapanma sahaları ile gözetim ilişkisine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, Kapanma Sahaları, Kentsel Mntika, AVM Gözetimi, Fabrika Gözetimi.

**SURVEILLANCE IN URBAN ENCLAVES AND GATED AREAS:
THE CASE OF ESKİŞEHİR**

ABSTRACT

Surveillance is an indispensable element of today’s modern social life. Considered as a whole, cities are generally under the supervision of the state. Urban enclaves and gated areas, which we can also describe as spatial integrity within the city, are under the supervision of the government. In order to understand the general characteristics of surveillance, it is necessary to focus on urban enclaves and gated areas with different functions. In this respect, in line with their functional differences, university campuses, secure gated sites, factories and shopping centers appear as suitable examples. In other words, some concepts brought about by surveillance in confinement areas can be determined in general through these examples. In this study, the surveillance relationship between the urban enclave and the gated areas is discussed through the examples of Anadolu University’s campus, Yenişehir Konakları, Türasaş and Espark AVM in Eskişehir.

Keywords: Surveillance, Gated Areas, Urban Enclave, Shopping Mall Surveillance, Factory Surveillance.

¹ Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans programında misafir öğretim üyesi olarak ders veren, Prof. Dr. Ali ERGUR tarafından yürütölen “Sanayi-Sonrası Toplumda Tüketim, Kültür, Gözetim” dersi doğrultusunda üretilmiştir.

² Eskişehir Teknik Ün., Mimarlık ve Tasarım Fak.,ORCID: 0000-0002-7566-6857, sertanbakar@gmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:12/09/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 05/11/2021

GİRİŞ

Toplumsal yaşam, ortak amaçları olan insanların bir araya gelmesiyle şekillenmektedir. İnsanın tarihsel süreçteki gelişimi açısından ele alındığında; başlangıçta hayatta kalabilmek amacıyla bir arada yaşamak zorunda kalan insanlar, günümüzde aidiyet hissi, güvenlik ihtiyacı, yaşam tarzı ve prestij gibi etiket ya da beklentiler etrafında da birleşebilmektedir. Kent ise birbirinden farklı sosyal, ekonomik, kültürel ve etnik yapıların kamusal bir paylaşım çerçevesinde, etkileşim halinde bir arada yaşadığı mekânlar bütünüdür. Bu bütünlüğün yanı sıra; benzer yapıların, farklılıklarını öne sürerek belirli simgesel/yapısal anlamlar aracılığıyla temsili varlıklarını sürekli kıldıkları, yeni anlamlar ürettikleri ve bu bağlamda yoğun etkileşime maruz kaldıklarından, kendilerini tanımladığını düşündükleri ‘öz’ü koruma itibarıyla, ‘öteki’nden kaçınmak suretiyle, kendilerini diğer gruplara kapattıkları kentsel mntıkalar da kent kapsamında yer almaktadır. Bu mntıkalarla ‘içerisi’ ve ‘dışarı’ ya da ‘biz’ ve ‘öteki’ ayrımının somut bir göstergesi olan ‘çitleme’ uygulamasıyla tasarlanan mekânsal bütünlükler olarak karşılaşılabılıriz. Örneğin makalede değinilen Türasaş, kentin içinde yer almasına karşılık; temsil ettiği kapalılık etkisiyle, çitlenmiş bir mekânlar topluluğu ya da mekânsal bir bütünlüktür, bir kapanma sahasıdır, bir kentsel mntıkadır. İşlevi üretim, tüketim, sosyalleşme, eğitim-öğretim ya da barınma olsun tüm kapanma sahaları kendi içinde ve kendine özgü bir organizasyonu gerekli kılmaktadır. Varlığını sürdürebilmesi amacıyla her türlü gözetim unsuru söz konusu organizasyonu temsil eden iktidar tarafından kullanılmaktadır.

1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI, YÖNTEMİ VE ÖNEMİ

Gözetimin gerçekleştiği çitlenmiş her mekan için farklı uygulamaların olması kaçınılmazdır. Belirleyici unsur ise çitlenmiş mekanın hangi işlevi yerine getiriyor olduğudur. Bu bağlamda Eskişehir ilinde her biri farklı bir işleve karşılık gelen dört çitlenmiş mekana değinilmektedir. İlk olarak, meta üretiminin gerçekleştirildiği bir kuruluş (iş yeri) olan Türasaş; ikinci olarak, bir yükseköğretim kurumu olan Anadolu Üniversitesi; üçüncü olarak güvenli bir site örneği olan Yenişehir Konakları ve son olarak da bir alışveriş merkezi olan Espark AVM’ye yer verilmektedir. Birincil işlevlerinin üretim, eğitim-öğretim, barınma ve tüketim olması nedeniyle söz konusu örnekler hayatın bütününe karşılık gelen mekan-işlev ilişkisini sunması açısından bütüncül bir bakış açısı sağlamaktadır. Eskişehir özelindeki örneklem, farklı kentler için de mümkün olabilmektedir.

Çalışmada, gözetimin kentsel mntıklarda ne şekilde uygulandığının anlaşılabilmesi için kentsel yaşamın farklı mekânsal karşılıkları olan mntıklar belirlenmiş; söz konusu kentsel mntika örnekleri sınırlılığında gözetime ilişkin analizler yapılmıştır. Çalışma, gözetim kavramının anlaşılması ve gözetimin işlevlerinin neliği doğrultusunda şekillenmektedir. Kentsel mntıklarda gözetim olgusunun değerlendirilmesiyle farklı işlevlere sahip kentsel mntıklara bir bütünün parçaları olarak değinilmektedir.

Çalışmada ilk olarak, kavramsal çerçevenin oluşturulmasıyla birlikte gözetimin kapsam ve yöntemlerine yer verilmiştir. Böylelikle gözetimin disiplin edici, denetleyici ve otokontrol işlevleri bağlamında farklı kentsel mntıkların değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır. Eskişehir ili özelinde kentsel mntıklar birer örnek ile somutlaştırılmıştır. Söz konusu kentsel mntıklar, tüm kentlerde benzer örneklerinin olması nedeniyle son derece geniş bir araştırmanın nesnesi olma potansiyelini taşımaktadır. Bu bakımdan farklı kentlerde yapılacak benzer içerikli çalışmalar ile gözetim ve kentsel mntık arasındaki ilişkinin kent kültürleri ile ilişkilendirilmesi de mümkün olacaktır.

İş yeri, üniversite, güvenli site ve alışveriş merkezi gözetimine ilişkin çok sayıda çalışma yapılmıştır; fakat gözetim kavramının kapsamlı bir irdelemesinin yapılması adına bu mekanların birlikte değerlendirilmesi gerekliliği göz ardı edilmiştir. Bu çalışma ile söz konusu mekanların bir arada değerlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

2. BULGULAR ve TARTIŞMA

2.1.Gözetim Kavramı Tarihsel Gelişimi

Kişisel verilerin elde edilebilmesi amacıyla, hakkında veri elde edilmek istenilen kişinin faaliyetlerinin organize biçimde izlenmesi olarak tanımlanan gözetimle amaçlanan, salt kişi hakkında bilgi edinmek değil, elde edilen verilerle kişinin davranışlarının da kontrol edilmesidir (Henry, 2009, p. 95). Gözetimin varlık koşulu bir eşit olmama durumunu gerektirmektedir ve bu eşit olmama durumu gözetimle elde edilen veriler aracılığıyla, otorite lehine güçlenerek devam etmektedir (Martin, 1998, pp. 64-65). Otorite, gözetlediği kişi hakkında elde ettiği verilerle gücünü daha çok artırmaktadır. Böylelikle kontrol edebilme ya da gözetim nesnesini istenilen biçimde yönlendirebilme açısından potansiyelini artırabilmektedir. Örneğin bu potansiyel, kimi zaman tüketimin yönlendirilmesi, kimi zaman da toplumsal olayların önceden tahmin edilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Giddens gözetimle ilgili olarak, bir tür bilgi edinme ve edinilen bilginin sınıflandırılarak kayıt altına alınabilmesi açısından yazının icadını başlangıç olarak işaret etmektedir. Özellikle sınıflandırma ve listeleme yöntemlerinin kayıt altına alınması olanağını sunan yazı, geleneksel toplumdaki gözetimin esasını oluşturmaktadır. Böylelikle, devlet her türlü insan faaliyetinin kontrolünü elinde tutabilmektedir (Giddens, 2008, s. 62-69). Listeleme ve sınıflandırma yöntemiyle elde edilen düzenli bilgi ise Baumann'ın ifade ettiği üzere, bilgiye sahip olanın güç ve iktidarı ele geçirmesine ortam sağlayacaktır (Bauman Z. , 2003, s. 58-59).

Gözetime ilişkin bir kavram olarak ilk kez Jeremy Bentham tarafından kullanılan 'panoptikon' terimi, kapatma mekânları olan hapisane ve akıl hastanesi gibi kamu kurumlarında, görünmeden görmeye olanak sağlayan mekânsal bir düzenlemeyi ifade etmektedir ve gözetim altındaki kişi her an izlendiğinin bilincindedir (Marshall, 2005, s. 574). Panoptikon ile, belirli bir kapalı mekanda disiplin esaslı asimetrik bir gözetim yöntemi uygulanmaktadır.

Süperpanoptikon ise söz konusu disiplin edici mekânı aşarak toplumun bütününe kendine gözetim nesnesi olarak belirleyen, aynı zamanda özne nesne ilişkisinde dengelerin değiştiği simetrik bir gözetim uygulamasıdır. Gözetlenenin aynı zamanda gözetleyen de olabilmesiyle disiplin etme eyleminin yerini denetleme almıştır. Gözetim gündelik hayatın bütününe kapsar hale gelmiştir. Panoptikon ile amaçlanan gözetlenenin uyguladığı otokontrol, süperpanoptikon ile belirli kapalı mekânın dışına taşarak gündelik hayatın sahnesi olan tüm mekânlarda otokontrolü gerektirmiştir (Bozalp, 2018, s. 61-63).

Foucault'nun disiplin toplumlarına bakıldığında ise her birinin kendi yasaları olan kapatma ve kuşatma mekânlarında bir geçiş olduğu görülmektedir. Aileden okula geçen bir kişinin artık ailede olmadığı, okuldan kışla ya da fabrikaya geçen kişinin de artık okulda olmadığı ifade edilir (Deleuze, 2001). Yani kişi okul çağına gelene kadar aile kurumunun otoritesi ile yetiştirilir. Gözetim, öncelikli olarak ebeveynler tarafından uygulanmaktadır. Eğitim-öğretim yaşamına adım atılmasıyla birlikte ebeveyn gözetiminin yanı sıra okul idaresi de gözetime dâhil olur. (Okuldaki gözetim, aynı zamanda devlet otoritesini de temsil eden okul idaresi tarafından gerçekleştirilir.) Aile içindeki 'çocuk' aynı zamanda okulda bir 'öğrenci' olmuştur. Okul, çalışma ve sosyal hayata hazırlaması bakımından aile ve iş hayatı arasında bir eşik mekân anlamı taşımakla birlikte, öğrencinin aynı zamanda bir çocuk olduğu gerçeği okulda da göz ardı edilmemektedir. Zira öğrencinin uymakla yükümlü olduğu disiplin edici kuralları da belirleyen otorite, ebeveynler ile ilişki kurmak durumundadır. Genel olarak devlet ve aile arasında paylaşılan gözetim yetkisi, gözetime tabi tutulan kişinin yaşına paralel biçimde devlet lehine artmakta; aynı zamanda disiplin edici işlevin yerini de denetim işlevi almaktadır. İş hayatına gelindiğinde ise otorite iş yeri yönetimidir. İş yeri dahilindeki gözetimin nesnesi, -çalışan ya da- işçidir. İş yeri kurallarına uygun davranmak durumunda olan çalışanın mevcut pozisyonunun devamlılığı iş yeri denetiminin yanı sıra otokontrol ile mümkün olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çalışan hem iş yeri hem de kendi gözetimindedir.

Dolgun'a göre modern toplumda gözetim, toplumsal yaşamın merkezinde yer almaktadır. Merkezi öneme sahip olmasındaki unsurları ise "*sınai kapitalizm, sanayi kentlerinin artışı ve yoğunlaşma hızı, ulus-devletin iç ve dış tehlikelere karşı korunma güdüsü, askeri örgütlenmeler, devlet idaresi, bürokratik yapılanma ve kapitalist işletme sayısındaki artışlar gibi bileşenlerin oluşturduğu modern toplumda bulmak mümkündür*" (Dolgun, 2005, s. 515)." Sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan tüm modern kurumların bir biçimde gözetim ile ilişkisi bulunmaktadır.

Modern, gözetim merkezli toplumların gözetim açısından sınıflandırılması ise Ogura tarafından sosyo-tarihsel bağlamda beş katman dahilinde ifade edilmektedir. İlk olarak, sanayileşmenin görüldüğü ülkelerde on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda uygulanan (1) işçi sınıfının gözetiminden söz edilmektedir. Buna göre, sanayileşmenin bir sonucu olarak kentlerde yoğun biçimde gözlenen işçilerin kontrol edilmesi gerekmektedir. Zira, işçi sınıfı 'tehlikeli sınıf' olarak nitelendirilmektedir. İkinci olarak, fabrikaların dışında süregiden yaşamın kontrolü ön plana çıkmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda, işçi sınıfının yanı sıra işsiz insanların da bir parçası olduğu (2) toplumun gündelik yaşamı gözetim altına alınmıştır.

Sonrasında ise; nüfusun etkin biçimde yönetimini sağlayacak olan insan aklının denetlenebilmesi açısından, kitle iletişim araçlarının ve reklam yönteminin uygulandığı (3) zihinsel gözetim yaygınlaşmıştır. Dördüncü aşamada; tüketim kültürünün istendik biçimde oluşturulabilmesinde etkin bir işlevi olması bakımından (4) müşteri gözetimi, gözetimin güncel ve öncelikli sorunu olarak değerlendirilmiştir. Son olarak; Batı ve Doğu blokları arasındaki ‘Soğuk Savaş’ sonrasında ortaya çıkan ve günümüzde de devam eden, bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) ile yönetilen (5) bilgisayarlaştırılmış gözetim, kontrol ve yönlendirmeye temel oluşturmaktadır (Ogura, 2006, pp. 272-275). Gözetime ilişkin tüm bu tarihsel aşamalar, toplumun omurgasını oluşturan yapıların öncelikli olarak devlet ve şirketler tarafından denetlenmesi, kontrol edilmesi ve tüketimin de istenilen biçimde yönlendirilebilmesi amacıyla ortaya çıkan güvenlik ve ekonomi temelli yaklaşımların bir sonucudur.

Geleneksel olarak devlet tarafından gerçekleştirilen gözetim, günümüzde Bauman ve Lyon’un ‘akışkan gözetim’ kavramıyla karşılığını bulmaktadır. Buna göre gözetim devlet ve şirketlerin birbirlerini desteklediği bir veri sistemi halini almıştır (Richards, 2013, p. 1940). Herhangi bir amaçla toplanan verilerin başka amaçlar için kullanılması yaygınlaşmaktadır (Bauman & Lyon, 2016, s. 13). Dolayısıyla gerek şirketler gerekse devletler ‘büyük veri’yi beslemekte ve aynı zamanda kullanmaktadır. Devlet siyasal iktidar ve ilgili kurumlar aracılığıyla sürekli olarak toplumu gözetlerken; şirketler de çalışanlarını ve müşterilerini gözetim altında tutmaktadır. Gözetim, kameralar, kimlik kartları, e-devlet sistemi, e-postalar, sosyal medya denetimi ve bireyselleştirilmiş tüketim reklamları şeklinde ve birçok farklı alan ve biçimde uygulanabilmektedir. Böylelikle, devlet ve şirketler açısından risk kategorileri belirlenerek gerekli önlemler alınabilmektedir.

Diğer yandan gözetim, günümüz toplumunda bir güven sembolüdür (Lyon, 2006, s. 133) ve daha fazla verimlilik ve güvenlik gibi amaçlar doğrultusunda kişisel verilerin toplanmasını içermektedir (Lyon, 2013, s. 141-142). Dolayısıyla şüphe duyulan kişilere ilişkin gözetimin yanı sıra; hakkında bilgi edinilmesi ve belli denetimsel projeksiyonlar aracılığıyla da söz konusu bilginin okunaklı kılınması için bu doğrultuda sınıflandırmaya dahil edilen ya da denetime tabi tutulan kişileri konu edinen sistemli bir enformasyon yönetimi de gözetimin konusu olmaktadır.

Gözetimin toplum açısından olumsuz yanları da bulunmaktadır. Richards, insanların, izlendiklerinin farkında olmaları nedeniyle doğal davranmadıklarını, belirli kalıpların dışına çıkmamaları nedeniyle belki de yaratıcılıklarının engellendiğini ve bunun yanı sıra gözetleyen ile gözetlenen arasındaki güç dengesinin ‘eşitsizlik’ içerdiğini ifade etmektedir (Richards, 2013, p. 1935). Buna göre gözetim, insanların kendilerini ifade edebilmeleri açısından bir engel olarak da nitelendirilebilmektedir. Gözlendiğinin farkında olma durumu, kapatılma, dışlanma, uyarılma ya da herhangi bir cezalandırmaya neden olacağından, gözetime maruz kalan insanların, kendilerini baskı altında hissetmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Kişi, kendisinden beklenen davranış normlarına uygun davranması gerektiği baskısıyla eylemlerini sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir çitlenmiş mekânın sunmuş olduğu olanakları kaybetmek istemeyen birey, belirli davranış normlarına uymak zorundadır.

Gözetim ile kentsel planlama arasındaki ilişki de dikkat çekici boyutlardadır. Lyon'a göre belirli bir merkezi bulunmayan gözetim, kentlerin planlanmasında belirleyici bir unsur haline gelmiştir (Lyon, 2006, s. 112). Gözetimin her an ve her yerde olması ve özellikle kent yaşamına dahil olan bireylerin söz konusu gözetimin farkında olması, gözetimin bir zorlama olarak değerlendirilmemesini, aksine bir ikna, bir rıza ve bilinçli katılıma karşılık geldiği düşüncesini öne çıkarmaktadır.

Kentlerde, kamuya ait ya da özel olduğuna ilişkin açıkça bir ayrımın yapılamadığı birçok mekânsal belirsizlikten söz edilebilmektedir. Fakat, sınırların fiziksel bir çit ile belirlenmesi anlamına gelen çitleme yöntemiyle bu ayrım görünür bir hale getirilebilmektedir. Mekân açısından özel ve kamusal ayrımı çitleme gibi fiziksel öğelerle gerçekleştirilebileceği gibi; giriş-çıkış saatlerinin düzenlenmesi yoluyla -fiziksel olmayan- zamansal bir çitleme yöntemi de uygulanabilmektedir. Dolayısıyla, 'çitleme' yabancıların izinsiz giremeyeceği özel yerlerin varlığını ifade etmektedir (Madanipour, 1999, p. 880). Çalışmada değinilen kentsel mntıklar aynı zamanda birer çitlenmiş mekândır.

Kentsel mntıklar ise; kentsel mekânda, rahatlıkla ayırt edilebilen sınırları olan ve geçici ya da sürekli kullanıcıları üzerinde egemen bir iktidarın olduğu kapalı dünyalardır. Kentsel mntıka için getirilen düzenlemeler yalnızca söz konusu alan için geçerlidir ve bu, dış dünyadaki hukuki ve yönetsel kurallardan istisna bir durumdur. Buna göre bir alışveriş merkezi ya da güvenli bir sitenin kuralları kendi yönetim birimleri tarafından kararlaştırılmakta ve uygulanmaktadır (Stavrides, 2018, s. 31-33).

Sosyal bir düzen ve disiplinin vurgulandığı kentsel mntıklar, kullanıcılarının iradesi ile oluşan sosyal bir yapıyı da ifade ediyor olmaları açısından, kapanma sahaları olarak da değerlendirilebilmektedir ve bu mekânlarda öncelikli olarak güvenlik ihtiyacının karşılanması açısından birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Lyon, gereksinim duyulan sosyal kontrolün gözetim aracılığıyla gerçekleştiğine işaret etmektedir (Lyon, 1994, s. 4). Buna göre, kentsel mntıkların varlıklarını sürdürebilmeleri açısından gözetim kaçınılmazdır. İnsanlara sağlanan, kapanma sahalarına girebilme imkânı ise kontrol noktalarındaki gözetim uygulamalarıyla mümkün olmaktadır.

Gözetim ve kentsel mntıkanın ne şekilde anlaşılması gerektiğine ilişkin genel bir giriş ardından, çalışmanın takip eden kısmında gözetim unsurunun farklı boyutlarıyla ön planda olduğu iş yeri, üniversite, güvenli site ve alışveriş merkezi örnekleri doğrultusunda kentsel mntıka ve gözetim analizlerine yer verilmektedir.

2.2. İşyeri Gözetimi

İş yeri gözetiminde yaygın biçimde görülen işlevler; çalışan davranışlarının yönetilmesi, çalışan ile işveren arasındaki sözleşmenin kurallarına uyulup uyulmadığının denetlenmesi ve çalışanların katkı ve koordinasyonlarının sağlanmasıdır (Sewell, 2012, p. 303). Bu işlevlerin yanı sıra, iş yerinin ve üretim tarz ve kapsamına göre gözetim biçim ve yöntemleri de farklılık gösterebilmektedir. Fakat genel olarak iş yeri gözetiminde öne çıkan işlev, üretimde verimliliği sağlayabilmesi açısından disiplin edici gözetimdir.

Foucault, disiplin ile eylemin mekân içinde dağıtılmasının mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için dört farklı tekniğe gereksinim duyulmaktadır. Foucault'ya göre mekânsal bir bütünlüğün özelleştirilmesi anlamına gelen 'çitleme' ile fabrikaların dışarıya kapalılığı sağlanabilmektedir. Böylelikle düzen ve asayiş mümkün olmakta ve çalışanlar doğrudan üretime odaklanabilmektedir. Çalışanların yerlerinin belirli olması anlamına gelen 'çerçeveleme' tekniğiyle, farklı mekânlara yerleştirilen çalışanların kendilerinden uzakta konumlandırılan diğer çalışanlarla en az etkileşim halinde olması bu şekilde mümkün olabilmektedir. Zira yakında olanlar ise yararlı bir iletişim kurulacağı öngörülen çalışanlardır. Bir diğer teknik ise, çalışanların güç, hız ve beceri ile performanslarının sürekliliklerinin gözlenebileceği mekânsal ve işlevsel düzenlemelerin yapılabilmesi anlamına gelen 'işlevsel yerleşim' tekniğidir. Son olarak paylaştırılmış bir ilişkiler ağı olan 'tasnif' ya da 'mertebelenme' tekniğinin kullanılmasıyla hiyerarşik yapı ve liyakatin sağlanabilmesi mümkün olabilmektedir (Foucault, 2019, s. 215-223). Tüm bu teknikler, gözetim ile çalışma hayatında, öncelikli olarak çalışanın verimliliğinin esas alındığını göstermektedir. Giddens ise, çalışma hayatında gözetimin, 'üstlerin astlarını doğrudan izlemesi', 'çalışanlara ilişkin kayıt tutulması' ve son olarak çalışanın, her zaman gözlemlendiğinin bilincinde olarak davranmasına neden olan 'öz-gözetim' olmak üzere farklı boyutlarının olduğunu ifade etmektedir (Giddens, 2012, s. 695).

Bu çalışmada iş yeri örneği olarak ele alınan Türasaş³, Eskişehir kent merkezinde bulunan ve TCDD'nin lokomotif ve vagon ihtiyacını karşılayan, yedi fabrikadan oluşan entegre bir tesistir (Türasaş, 2021). Bir kentsel mıntıka örneği olan yerleşkenin giriş ve çıkışları güvenlik görevlilerinin ve kesintisiz görüntü kayıt sistemlerinin bulunduğu ve kişiye özel kimlik kartlarıyla erişime olanak sağlayan bir kapanma sahası olarak ifade edilebilmektedir⁴. Fabrikadaki üretimin yüksek risk sınıfında olması nedeniyle, çalışma alanlarında da gözetim unsurlarına yoğun biçimde yer verilmektedir. Böylelikle çalışanlara, kendileri için tanımlı mekânlarda bulunmaları mesajı verilerek, muhtemel iş kazalarının önüne geçilmesi amaçlanmakta; aynı zamanda çalışanların verimlilikleri de takip edilebilmektedir.

³ 1986 yılından itibaren 'Tülomsaş' olan kuruluşun adı 2020 yılında 'Türasaş' olarak değiştirilmiştir.

⁴ Kreş, lise, meslek yüksek okulu, yemekhane, spor salonu, güreş salonu, çocuk oyun alanı, doğum kliniği ve ruh sağlığı merkezi, hastane, misafirhane, işçi evleri ve lokal gibi çoklu imkanların sunulduğu yerleşkenin bazı işlevleri günümüzde terk edilmektedir.

Fabrika sahasının kapalılığı, öncelikli olarak ‘içerisi’ ile ‘dışarı’ arasındaki ayrımı netleştirmekte ve içerideki risk ortamını dışarıdan kesin biçimde ayırmaktadır. Bu bakımdan kontrol ve denetim, fabrika sahasında çok daha önemli bir boyut halini almaktadır.

Karşılıklı olduğu işlevler açısından değerlendirildiğinde, Türasaş son derece kapsamlı bir kentsel mıntıka olması nedeniyle kullanıcılarına bir yaşam tarzı sunmakta ve aynı zamanda “prestij” mesajı taşımaktadır: Kolektif bir hafızanın oluştuğu söz konusu üretim ve sosyalleşme mekanlarında Türasaş personeli olmak, bir aidiyet ve kimlik göstergesidir; zira, kendi kullanıcılarına birtakım sosyal ve kültürel olanaklar sunmaktadır (Bakar & Yamaçlı, 2017, s. 35).

2.3. Üniversite Gözetimi

Üniversitelerde gözetim, kampüs yaşamının kalitesinin artırılması, suçun caydırılması, kurum mülkiyetinin korunması gibi işlevleri karşılamaktadır. Mekânsal kalite ve güven sağlanırken; aynı zamanda öğrenciler, çalışanlar ve diğer kullanıcıların kişilik haklarının da etik değerler ve yasalar bağlamında korunması amaçlanmaktadır. Örneğin, kamera kayıtlarının korunması, diğer kurumlarla paylaşılması ve imha edilmesi gibi uygulamalar, yasalar çerçevesinde gerçekleştirilen işlemlerdir (Waldorf University, 2020); (Tufts University, 2021). Burada önemli olan unsur ise, gözetimi gerçekleştiren otoriteye olan güvendir. Gözetim nesnesi olan öğrencilerin, kendileriyle ilgili verilerin güvende olduğu kanısında olmaları ya da kişisel bilgilerinin gizli biçimde başkalarına aktarılmayacaklarını düşünmeleri gözetim uygulamalarına karşı olumlu yaklaşımlarına neden olmaktadır (Alkan & Özcan, 2019, s. 278-284).

Çalışmada eğitim-öğretim kurumu olarak ele alınan Anadolu Üniversitesi, kent merkezinde konumlanmış üniversite yerleşimleri arasında yer almaktadır. Kent ile iletişim, güvenlik görevlilerinin bulunduğu giriş kapılarından araç ve yaya erişimine izin verecek biçimde tasarlanmıştır. Buna göre; gözetim ve kontrol noktası olan giriş kapılarından yerleşkeye girilmesi, araçlar ve kişiler adına düzenlenmiş kimlik kartları ile gerçekleştirilmektedir. Üniversitenin, eğitim-öğretim hizmetleri sınıfında bir kurum olması nedeniyle, yerleşke içine girilebilmesinde öğrencilik dışında, akademik, idari veya geçici personel olunması gibi koşullar aranmakta ve kişisel kurum kimlik kartlarına sahip olunması gerekmektedir.

Öğrenci ya da personel olsun, yerleşkeye erişim sağlayanlar açısından değerlendirildiğinde, içeridekiler ve dışarıdakiler arasında birtakım farklılıklar da söz konusu olmaktadır. Kurum içindeki olanaklardan yararlanabilmek, kurum kimliğini gerektirmektedir. Yerleşke alanında, özelleşmiş bazı mekânların erişiminde de statüye karşılık sunulan kullanım serbestlikleri dikkat çekmektedir. Örneğin, akademik personel ve öğrenci yemekhanelerinin farklı olması doğrultusunda bu mekânlara erişimin sağlanması bakımından kişiye özel kimlik kartlarının kullanılması gerekmektedir.

Güvenlik önlemleri açısından değerlendirildiğinde ise; giriş çıkış kapılarının yanı sıra, yerleşke içinde gereksinim duyulan farklı noktalarda da güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Diğer yandan, kentsel mıntikanın bütünü ve binaların iç mekânları kesintisiz görüntü kayıtlarıyla gözetim altında tutulmaktadır.

Böylelikle; yerleşke içinde, hayatın olağan akışını bozabilecek muhtemel durumlara karşı caydırıcılık önlemleri alınmakta ve söz konusu 'istenmeyen' olayların gerçekleşmesi halinde en hızlı müdahalelerin yapılabilmesi öngörülmektedir.

Öğrencilerin sosyalleşebilmesi açısından yerleşke içinde hizmet sunan tüketim mekânlarında da kesintisiz görüntü kayıtları yapılmakta; gerek çalışan personel gerekse tüketicinin gözetim altında olduğu mesajı verilmektedir. Sosyalleşme imkânı sunan diğer yapı ve açık mekânlar ise kolektif bir hafızanın oluşumunda etkili olmaktadır. Yerleşke içindeki tüm etkileşimlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi, üniversiteye ilişkin bir kimliğin oluşmasına katkı sunmaktadır. Diğer yandan; çok sayıda üniversite öğrencisinin, ortak kimlikle bir 'kültür' oluşturması durumu ise yerleşkenin yönetim ve idare görevini ifa eden güç (iktidar) açısından tehdit unsuru olarak nitelendirilebilmektedir.

Yerleşke içindeki gözetim unsurlarının dağılımında da muhtemel risklerin varlığı belirleyicidir: sosyalleşmenin yoğun olduğu yemekhane, kantin veya kafeterya gibi mekânlarda caydırıcı önlemlerin varlığı belirginleşmektedir. Öğrencilerin yaratıcılığının desteklenmesinin gerekliliği açısından değerlendirildiğinde ise; yoğun biçimde uygulanan gözetim nedeniyle, öğrencilerin yaşadığı 'sürekli gözleniyor olma hissi' ise olumsuz bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Ziyaretçi ve kullanıcılar, idarenin belirlemiş olduğu kurallara uymak yükümlülüğündedir. Örneğin, yerleşke içinde hız sınırı saatte maksimum otuz kilometre olarak belirlenmiştir. Aksi halde idarenin işlem yapabilme yetkisi vardır. Bu da yerleşke (Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü) kurallarının, ilgili idare tarafından belirlendiğinin, söz konusu mntika dışında herhangi bir bağlayıcı yanının olmadığı bir örneğidir.

2.4. Güvenlikli Site Gözetimi

Güvenlikli siteler, güvenli bir ya da daha fazla girişi olan, etrafı kapalı konut oluşumlarıdır. Site içinde yer alan evler gibi sokaklar ve diğer tüm imkânlar da bütünsel bir bariyer ile çevreden ayrılmış; giriş kapıları güvenlik görevlileri tarafından ya da anahtar veya elektronik kartlarla kontrol edilmektedir. Güvenlikli siteyi fiziksel olarak ayıran sınır, aynı zamanda sosyal ve psikolojik bariyer işlevi görmektedir (Low, 2005, pp. 11-12). Kapanma sahası örneği olması bakımından kapalı siteler, yüksek güvenlikli sitelerden, çevresinde kapalılığını belirtir nitelikte çit ya da duvar bulunan sitelere kadar farklılık gösterebilmektedir (Ergur, 2014, s. 22).

Güvenlikli ya da kapalı siteler, kentsel mekânın bütünselliğinden ayrılan ve kapalılık etkisi gösteren kentsel mntikalardır. Akyol Altun, kapalı sitelerin sanayileşme ile gözlenen ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel değişkenler doğrultusunda kapitalizmin ekonomik ve kültürel bir sonucu olarak ortaya çıktıklarını ifade etmektedir: Özel ulaşım araçları sahipliğinin artması ile birlikte sosyoekonomik koşulları uygun olanların kentin karmaşasından kaçabildiği banliyölerin bir devamı olarak nitelendirilmektedir (Akyol Altun, 2010, s. 221). Literatürde güvenlikli sitelerin tercih edilmelerine ilişkin beş gerekçe olduğu ifade edilmektedir: [1] artan suç korkusu, [2] daha iyi bir yaşam tarzı arayışı, [3] topluluk olma arzusu, [4] sosyal homojenlik arayışı ve [5] belirli sosyal gruplar dahilinde daha yüksek statüye yönelik arzulardır (Roitman, 2010, p. 34)..

Güvenlikli sitelerde gündelik yaşamın belirleyicisi ise kabul edilmiş kurallar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu kurallara uyma zorunluluğu mahremiyet ve güvenlik imkânlarına karşılık kullanıcının bazı istek ve değerlerinden, özgürlüklerinden feragat ettiği anlamına gelmektedir (Atkinson & Blandy, 2009, p. 299). Güvenlikli sitelerin tercih edilmesinin öncelikli sebebi güvenlik kaygısıdır (Aydın, 2012, s. 111). Güvenlikli sitelerin duvarlarının bir tarafında güven duygusu diğer tarafında ise tekinsiz bir dünya vardır (Şahin & Açıkalın, 2012, s. 243). Bilinmeyene karşı duyulan bu huzursuzluk duygusu ise benzerlerle bir arada yaşama olanaklarıyla azaltılabilmektedir. Örneğin, Aydın'ın çalışmasında belirttiği gibi, güvenlikli sitelerin sunmuş olduğu imkânlardan biri olan benzer insanların bir arada olması durumu kullanıcının huzurlu olmasına neden olabilmektedir (Aydın, 2012, s. 114). Bu değişkenlerin öncelikleri görelidir; kullanıcıların beklenti ve gereksinimleriyle anlamlandırılmaktadır. Örneğin, kullanıcının öncelikli beklentisi güvenlikli site tarafından sunulan bir 'yaşam tarzı' da olabilir 'güvenlik' de olabilir.

Çalışmada güvenlikli site örneği olarak yer verilen Yenişehir Konakları, Eskişehir kent merkezinin batı istikametinde, yaklaşık on kilometre dışında, 650 daireden oluşan kapalı bir sitedir (Yenişehir Konakları, 2019). Kent dışında yer alması nedeniyle, birtakım kentsel olanakları da barındırmaktadır. Her ne kadar sosyal ve ekonomik gereksinimler site içinde giderilmeye çalışılsa da eğitim ihtiyacına cevap verecek mekânsal ve işlevsel örgütlenme ve kurumlar site içinde bulunmamaktadır. Dolayısıyla Yenişehir Konakları, kente bağımlılığı ortadan kaldıracak potansiyele hâlihazırda sahip değildir.

Güvenlik ve kontrol açısından değerlendirildiğinde ise, site içinde ve giriş çıkış kapılarında kesintisiz görüntü kaydı yapılmaktadır. Site kullanıcıları güvenlik görevlilerinin denetiminden sorunsuz biçimde geçerken, ziyaretçilerin siteye alınabilmesi, daimi kullanıcıların izni ve bilgisi ile mümkün olabilmektedir. Site içinde sosyalleşmeye olanak sağlayan tüketim ve etkinlik mekânları da yer almaktadır. Gözetim ise caydırıcılığın yanı sıra; gerçekleşmesi durumunda, suçların ispatına da yöneliktir. Sitedeki konut tiplerinin ve emlak değerlerinin farklı olması, kullanıcıların sosyoekonomik durumlarının az da olsa farklılığına işaret etmektedir. Her ne kadar farklı olanaklara sahip olsalar da tüm kullanıcılar ortak kullanım mekânlarından yararlanma hakkına sahip olabilmektedir. Güvenlikli sitelere ilişkin, 'yaşam tarzı', 'prestij' ve 'güvenlik sahası' şeklinde ifade edilen kategoriler (Blakely & Snyder, 1997, p. 38) açısından değerlendirildiğinde ise, Yenişehir Konakları'nın, kullanıcıları açısından söz konusu kategorilerde bir karşılığının olduğu anlaşılmaktadır.

Yenişehir Konakları örneğinde de görüldüğü üzere; dışarıdaki gerilimden uzaklaşma sahası olan kapalı site gibi kentsel mıntıklar, gelire bağlı bir sınıfsal ayrım mesajını taşıyor olması bakımından eşitsizlik mekânları olarak da değerlendirilebilmektedir (Firidin Özgür, 2006, s. 84): İçerideki ile dışarıdaki eşit değildir; içeri girmek ise herkes için mümkün değildir.

2.5. Alışveriş Merkezi Gözetimi

Tarihsel açıdan bakıldığında alışveriş, malların takas edildiği ve dolayısıyla toplumun bir araya geldiği mekânlarda gerçekleşmektedir. Söz konusu bir araya gelme etkinliğini, insanlar arasında enformasyon akışı ve tarihsel zaman içinde toplumun dezavantajlı gruplarından biri olan kadınların, özgürce hareket edebildikleri bir müşteriler tiyatrosu olarak tarifleyen Graham, alışveriş etkinliğinin hareket ve yoğunluk oluşturduğuna dikkat çekmektedir (Graham, 2019, s. 182). Günümüzde, tüketim ve sosyalleşmeye ilişkin bu hareketlilik ve yoğunluğun gözetimli kamusal mekânlar olan alışveriş merkezlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Alışveriş merkezlerinin kentlilerce yoğun biçimde kullanılmasının nedenleri arasında, iklim koşullarının ideal hale dönüştürüldüğü kapalı mekânlar olmaları ve kullanıcıya sunulan imkânların bir aradılığı yer almaktadır. Kent içinde ya da dışında olsun, alışveriş merkezleri kentten yalıtılmış, kapalı, bir diğer ifadeyle ‘çitlenmiş’ mekânlardır. Dolayısıyla içerisi ile dışarıyı arasındaki bağlantının sağlandığı giriş kapıları, gözetimin öne çıkan bir simgesi niteliğindedir.

Alışveriş merkezlerindeki gözetim yapının giriş çıkış ve dolaşım mekânlarıyla sınırlı değildir. Özellikle alışveriş merkezlerindeki iş yerlerinin (mağazaların) dikkate değer bir kısmını küresel şirketlerin oluşturması, söz konusu tüketici verisinin detaylı biçimde işlendiğinin de göstergesidir. İçerideki kullanıcının reyonlarda geçirdikleri süreler, kullanıcıların cinsiyet ve yaş gibi özelliklerinin kaydedilmesi ile tüketici davranışlarına ilişkin veriler enformasyona dönüştürülmektedir. Bozalp, gözetimde enformasyon teknolojilerinin kullanılmasının tüketimi teşvik ettiğine ve bunun doğal bir sonucu olarak enformasyon altyapısı ve kapsamını daha da genişlettiğine işaret etmektedir: Şirketler sahip oldukları tüketici verisi doğrultusunda büyüme imkânı bulmaktadır (Bozalp, 2018, s. 45).

Diğer yandan, alışveriş merkezleri salt alışveriş işlevini karşılayan mekânlar da değildir. Geleneksel kent merkezlerinin de rakibi olan bu kapalı mekânlar her türlü sosyalleşme, dinlenme, eğlenme, boş zaman ve spor gibi farklı aktiviteler de sunan, mevsim şartlarının olumsuz etkilerinin olmadığı güvenli kapalı mekânlardır (Yıldız & Kes Erkul, 2010, s. 68-69). Alışveriş merkezleri girişlerinde x-ray cihazının varlığı da kullanıcıda güvenlik algısına neden olmaktadır (Demir, 2021, s. 487). Herhangi bir satın alma zorunluluğunun olmaması nedeniyle farklı sosyoekonomik yapıdaki insanlar alışveriş merkezlerinde bir arada bulunmaktadır. Fakat; buna karşılık içerideki insanlar, gözetim sistemleri nedeniyle dışarıya kıyasla kendilerini çok daha güvende hissetmektedir. Zira aileler de çocuklarının sokaklara kıyasla alışveriş merkezlerinde güvende olduğunu düşünmektedir (Yılmaz Saygın, 2006, s. 103).

Çalışmada alışveriş merkezi örneği olarak ele alınan Espark AVM Eskişehir’in önde gelen tüketim ve sosyalleşme merkezleri arasındadır. Espark AVM’ye erişim, diğer güvenli kapanma sahalarında olduğu gibi kesintisiz görüntü kayıtları ve güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirilen gözetimin yanı sıra, x-ray cihazları eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Kentsel bir mülk olması bakımından Espark AVM’nin kapalılık etkisi çok net biçimde görülebilmektedir.

Fakat yapıya giriş çıkışın herhangi bir sosyoekonomik önkoşul ya da benzerlik gerektirmemesi nedeniyle içeride ya da dışarıda olma arasında bu bağlamda bir ayırım söz konusu değildir; çünkü ‘dışarıdaki’nin ‘içerideki’ olabilmesi için herhangi bir kimlik ispatı gerekmemektedir. İçeriye girebilmenin öncelikli koşulu kontrol noktalarından geçilmesini engelleyen herhangi bir kusurlu unsurun bulunmamasıdır.

Bir mekânlar bütünü olan yapıya erişimin sağlanmasının ardından, kamusal mekân işlevi gören ortak kullanım alanlarının dışında, tüm tüketim mekânlarının kendi sistemlerini oluşturdukları gözetim unsurlarının varlığı dikkat çekmektedir. Hizmet sunan tüm mağazaların kendi müşterilerine ilişkin, tüketimin sürekliliğinin amaçlandığı gözetim sistemlerinin olması ise, Espark AVM’yi diğer kapanma sahalarından ayırmaktadır. AVM içindeki tüketim mekânları, bir yandan kendi çalışanlarının verimliliklerini gözetlerken; diğer yandan, alışveriş merkezi kullanıcısı olan potansiyel müşterilerin tüketim yaklaşımlarını da gözetleyebilmekte ve bilgisayar ortamında kayıt altında tutulmasına olanak sağlamaktadır. Ortak kullanım mekânlarında düzenlenen bazı etkinlikler de özellikle küçük çocuklu ailelerin Espark AVM’yi tercih etmesinde etkili olmaktadır.

SONUÇ

Gözetim, kişisel detayları kaydedilmiş ve işlenmiş kişilerin etiketlenmesini ve böylelikle idare ve kontrol edilmelerini sağlamaktadır (Lyon, 2006, s. 36). Gözetimin farklı işlevlere sahip mekânlarda uygulanış biçimleri ve öncelikleri de farklılık gösterebilmektedir. Gözetime ilişkin söz konusu kentsel mıntika örnekleri üzerinden, ‘disiplin’, ‘denetim’ ve ‘özgürlük’ kavramlarının farklı boyutlarda öne çıkması, gözetim ile kentsel mıntikanın içerik ve işlevinin doğrudan ilişkisi olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, alışveriş merkezlerinde tüketicilere ilişkin verilerin sınıflandırılması tüketimin sürdürülebilirliği açısından önemli olmaktadır. Diğer yandan; üniversitelerde, özellikle öğrencilere yönelik gözetim söz konusu olduğunda, öğrencilerin toplumsal ve siyasal boyutlarıyla sahip oldukları potansiyellerinin gerek kurumlar bütünü olarak devlet, gerek üniversite idaresi tarafından titizlikle dikkate alındığı anlaşılabilir. Dolayısıyla üniversite yerleşkelerindeki gözetim, iktidarın sürekliliği açısından son derece önemlidir. Yine üniversitelerle benzer olarak; fakat öğrencinin yerini işçinin almasıyla, fabrika gibi üretim alanlarında da kişilerin etiketlenmesi ve doğru yerde konumlandırılması yoluyla gözetime sıklıkla başvurulmaktadır. Çalışanlar, kendileri için tanımlanmış alanlarda çalışmak durumundadır.

Alışveriş merkezleri ve fabrikalar gibi ticari kapanma sahalarında gözetimin esası ‘verimlilik’; toplumsal hareketlenmelere neden olabilecek öğrencilerin bir arada bulunduğu yükseköğretim kurumlarında ise gözetimin öncelikli boyutu ‘güvenlik’ kavramı ile ifade edilmektedir (Özarslan, 2016, s. 142). Buna göre alışveriş merkezlerindeki gözetimin iki boyutu öne çıkmaktadır: (1) müşteri gözetimi ve (2) personel gözetimi.

Müşterilerin istenilen biçimde yönlendirilerek şirketlerin kar hacimlerinin artırılması amacıyla, müşteriler hakkında verilerin toplanması ve alışveriş ya da tüketime yönelik duygu ve davranışlarının gözetilmesi gerekmektedir. Toplumsal yaşamda devletin kontrol ve yetkisinde olan gözetim, AVM gibi tüketim mekânlarında özel sektör ve küresel kapitalist ağın yetki alanı haline gelmektedir. Dolayısıyla, söz konusu tüketim mekânlarındaki gözetimin küresel gözetim bağlamında bir karşılığının olduğu görülmektedir. Fabrikalarda gözetimin nesnelere ise işçiler olmaktadır. Bu açıdan, işçilerden sağlanacak verimin en üst düzeyde olması ve uygulanan güvenlik tedbirlerinin işlerliliğinin anlaşılabilmesi amacıyla da gözetim gerçekleştirilmektedir. Üniversite yerleşkeleri ve güvenli site gibi kapanma sahalarında ise gözetimdeki önceliği güvenliğinin olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle; bir taraftan, devleti temsil eden iktidarın sürekliliği açısından üniversitelerin gözetilmesi; diğer taraftan, birtakım benzerlikleri doğrultusunda, kentin olumsuzluklarından uzak kalınması isteğiyle ortak bir kentsel mntıkada yaşamaları sürdüren bireylerin kapanma sahası olan güvenli sitelerde de güvenlik amaçlı gözetimin öncelikli olduğu anlaşılmaktadır. Gözetim, suçun bazı kentsel mntıklarda olmayacağı ya da gerçekleşme oranının son derece düşük olduğuna ilişkin bir güven mesajı taşımaktadır. Daha açık bir ifadeyle, gözetim ile suçun önlenilirebilirliği büyük oranda sağlanmaktadır; fakat bu durum yalnızca söz konusu mntıka için mümkündür. Dolayısıyla böyle bir ayrıcalıktan yararlanabilmenin koşulu söz konusu mntıkaya dahil olmaktan geçmektedir. Güvenli siteler bu bakımdan tercih edilen kapanma sahalarıdır.

Her hâlükârda, içinde bulunulan kent ya da kentsel mntıkada, tüketimin sürekliliği, düzenin hüküm sürmesi, 'öteki' ile olmasa da benzerler arasında sosyalleşmenin sağlanması, güvenlik ve aidiyet hislerinin oluşması ve sürdürülebilmesi açısından, yoğun bir biçimde gözetim uygulamalarının gerçekleştirilmesi, ilgili iktidarın elinde bulunan toplumsal biçimlendirme ve yönlendirme aygıtı niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- AKYOL ALTUN Altun, D. (2010, Aralık). Kapalı Konut Siteleri ve 'Mahalle' Kavramı. *İdealkent, Mahalle(2)*, 216-244.
- ALKAN, F., & ÖZCAN, A. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Gözetime, Güvenlik ve Mahremiyet Bağlamında Yaklaşımı Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(1), 270-292.
- ATKINSON, R., & BLANDY, S. (2009). Gated Communities/Privatopias. In R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (Vol. Four, pp. 297-301). Italy: Elsevier.
- AYDIN, S. (2012, Mayıs). İstanbul'da "Orta Sınıf" ve Kapalı Siteler. *İdealkent, Güvenli Siteler(6)*, 96-123.
- BAKAR, S., & YAMAÇLI, R. (2017). İşçi Evlerinin Tarihsel Gelişimi Bağlamında Eskişehir Tülsmsaş İşçi Evleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(1), 34-49.
- BAUMAN, Z. (2003). Yasa koyucular ile yorumcular: Modernite, postmodernite ve entelektüeller üzerine (2. b.). İstanbul: Metis Yayınları.

- BAUMAN, Z. (2018). *Sosyolojik düşünmek* (18. b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z., & LYON, D. (2016). *Akışkan Gözetim* (2. b.). (E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BLAKEY, E. J., & SNYDER, M. G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*. Washington, D.C: Brookings Institution Press.
- BOZALP, M. (2018). Gözetim toplumundaki yapısal değişim ve dönüşümler. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(1), 27-69.
- DELEUZE, G. (2001, Şubat/Mart). Denetim Toplumlari Konusunda Bir Ek [Sociétés de controle: 1992]. (U. Baker, Çev.) *Birikim*(142-143), 23-26. 10 27, 2021 tarihinde <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-142-143-subat-mart-2001/2334/denetim-toplumlari-konusunda-bir-ek/4382> adresinden alındı
- DEMİR, E. (2021). Alışveriş merkezlerinde yaratılan konfor algısı ve tüketim kültürüne etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 479-493.
- DOLGUN, U. (2005). Çalışma yaşamında gözetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(49), 507-539.
- ERGUR, A. (2014). Hermetik Yaşam Döngüsünün Kuruluşu: Sanayi-Sonrası Yaşam Biçimleri, Tüketim Örüntüleri ve Kentle Steril Temas Yordamları. *Galatasaray Üniversitesi İleti-ş-im Dergisi*, 11-67.
- FİRİDİN ÖZGÜR, E. (2006). Sosyal ve mekânsal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: Kapalı siteler, İstanbul, Çekmeköy örneği. *Planlama Dergisi*, 4, 79-95.
- FOUCAULT, M. (2019). *Hapishanenin Doğuşu* (8. b.). (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- GIDDENS, A. (2008). *Ulus-Devlet ve şiddet*. (C. Atay, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- GIDDENS, A. (2012). *Örgütler ve Ağlar*. A. Giddens içinde, *Sosyoloji* [Sociology (5th edition, fully revised and updated 2006)] (İ. Yılmaz, Çev., s. 680-727). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GRAHAM, W. (2019). *Rüya Şehirler: Dünyayı Şekillendiren Yedi Tasarım Fikri* [2016]. (Ü. H. Yolsal, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- HENRY, M. (2009). Surveillance. In R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography* (Vol. Eleven, pp. 95-99). Italy: Elsevier.
- LOW, S. (2005). *Behind the gates: Life, security, and the pursuit of happiness in fortress America* [2003]. New York - London: Routledge (Taylor & Francis e-Library).
- LYON, D. (1994). *The electronic eye: The rise of surveillance society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- LYON, D. (2006). *Gözetlenen toplum*. (G. Soykan, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- LYON, D. (2013). *Gözetim çalışmaları*. (A. Toprak, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- MADANIPOUR, A. (1999). Why are the design and development of public spaces significant for cities? *Environment and planning B: Planning and Design*, 26(6), 879-891.
- MARSHALL, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MARTIN, B. (1998). *Information Liberation: Challenging the Corruptions of Information Power*. London: Freedom Press.
- OGURA, T. (2006). Electronic government and surveillance-oriented society. In D. Lyon (Ed.), *Theorizing surveillance: The panopticon and beyond* (pp. 270-295). Willan Publishing.

- ÖZARSLAN, Z. (2016). Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemleri. B. Çoban, & Z. Özarslan (Dü) içinde, Panoptikon: Gözün İktidarı (B. Çoban, & Z. Özarslan, Çev., 2. b., s. 139-153). İstanbul: Su Yayınları.
- RICHARDS, N. M. (2013). The Dangers of Surveillance. *Harvard Law Review*, 126(7), 1934-1965.
- ROITMAN, S. (2010, March). Gated Communities: Definitions, Causes and Consequences. *Urban Design and Planning*, 163(1), 31-38.
- SEWELL, G. (2012). Organization, employees and surveillance. In K. Ball, K. D. Haggerty, & D. Lyon (Eds.), *Routledge Handbook of Surveillance Studies* (pp. 303-312). Oxford - New York: Routledge.
- STAVRIDES, S. (2018). Müşterek mekan: Müşterekler olarak şehir. (C. Saraçoğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- ŞAHİN, B., & Açıkalın, N. (2012, Mayıs). Güvenlik Mitinin Mekânsal Tezahürü Olarak Güvenlikli Siteler: La Zona Analizi. *İdealkent, Güvenlikli Siteler*(6), 242-255.
- Tufts University. (2021). Department of Public Safety. Retrieved 11 04, 2021, from www.tufts.edu: <https://publicsafety.tufts.edu/policies/video-security/>
- Türasaş. (2021). Eskişehir Bölge Müdürlüğü Tarihçesi. 09 11, 2021 tarihinde www.turasas.gov.tr: <https://www.turasas.gov.tr/eskisehir-bolge-mudurlugu-tarihcesi> adresinden alındı
- Waldorf University. (2020). Campus Safety: University Video Surveillance. Retrieved 11 04, 2021, from www.waldorf.edu: <https://www.waldorf.edu/faculty-staff/departments/campus-safety/college-video-surveillance>
- Yenişehir Konakları. (2019). www.yenisehirkonaklari.com. 05 22, 2019 tarihinde Kurumsal: Modern Eskişehir'in Yeni Yüzü: <http://www.yenisehirkonaklari.com/kurumsal-modern-eskisehirin-yeni-yuzu> adresinden alındı
- YILDIZ, M., & KES ERKÜL, A. (2010, Kasım). Yazılı basında alışveriş merkezleri ile ilgili bazı tespitler. *Dosya*, 22: avm'ler, 68-73.
- YILMAZ SAYGIN, N. (2006). Alışveriş merkezleri: Türk kentlerindeki yeni tüketim cennetleri. *Planlama*(3), 97-103.